

ABUL BARAKOT NASAFIYNING ILMIY MEROSI VA “TAFSIRUN NASAFIY” ASARI

Sadriiddinov Nurul-Imon Zayniddin o'g'li

“Ko'kaldosh” o'rta maxsus islom bilim yurti,

“Kadrlar” bo'limi boshlig'i

Tashkent, Uzbekistan.

E-mail: nurimon7737@gmail.com

Abstract. *This article studies the scientific legacy of scholar Abul Barakat al-Nasafi, who lived during the Mongol invasion and was one of the prominent representatives of Hanafi jurisprudence and Maturidi belief. His important works in the fields of theology, jurisprudence and interpretation, in particular his commentary entitled “Madorik at-Tanzil wa Haqiq at-Ta'wil”, are analyzed separately. This commentary is based on the teachings of Hanafi and the Sunnis, and uses selected aspects from Zamakhshari's “Kashshof” and Bayzawi's interpretations, but uses a style free from Mu'tazilite approaches. The author interpreted the verses of the Quran from a jurisprudential, linguistic and theological perspective, and wrote the commentary in a moderate, concise, free from Israelitish and scientific approach.*

Keywords: *Abul Barakat an-Nasafi, Madoriq at-Tanzil, Tafsir an-Nasafi, Hanafi school of thought, Maturidi creed, science of tafsir, Kashshof, Bayzawi, Ahlu Sunnah wal Jama'ah, fiqh, kalam, Quranic tafsir, Mongol era, Israelite, recitations, tafsir style.*

Nasafdan yetishib chiqqan ulug' olimlardan biri Abul Barakot Nasafiy o'zining tafsir, fiqh, aqida sohalariga oid asarlari bilan mashhur bo'lgan. U tug'ilib, yashagan payt mo'gullar hukmronligi davri bo'lganligi uchun Movarounnahrda ilmiy, madaniy va iqtisodiy holat tanazzulga tushib qolgan edi. Shunday bo'lishiga qaramasdan Abul Barakot Nasafiy kabi fidoiy olimlar ilmni jonlantirishga va qayta tiklashga harakat qilganlar[1]. Abul Barakot Nasafiyning turli sohalaridagi asarlari;



“Al-Musaffo fi sharh al-manzuma an-Nasafiya” (“an-Nasafiy nazmining musaffo sharhi”) – ilmi kalomga oid;

“Al-Mustasfo fi sharh al-fiqh an-nofi” (“Tanlangan foydali fiqh sharhi”) – islom huquqshunosligiga oid;

“Umdat al-aqoid” (“Aqidalar asosi”) – kalom ilmiga oid.

Abul Barakot Nasafiyning tafsir ilmi bo'yicha ahli ilm orasida “Tafsir an-Nasafiy” nomi bilan mashhur bo'lgan va hanafiy mazhabiga muvofiq bitilgan “Madorik at-tanzil va haqiq at-ta'vil” (Qur'on ma'nolari va ta'vil haqiqatlari) kitobi boshqa asarlar orasida eng qimmatlilaridan biri desak, hech ham mubolag'a bo'lmaydi. Chunki boshqa tafsir kitoblari orasida katta shuhrat qozongan “Tafsir an-Nasafiy” kitobi dunyo bo'yicha eng keng tarqalgan hanafiy mazhabiga binoan yozilgan, undagi oyatlar aynan moturidiya ta'limotiga binoan bayon etilib, o'sha davrning ilm markazlari Buxoro va Samarqandning olimlari fikrlari bilan boyitilgandir. Bu asarni yozishda Nasafiy Zamaxshariyning “al-Kashshof an haqiqi-t tanzil”, Bayzoviyning “Anvorut-tanzil va asrorut-ta'vil” va boshqa tafsirlardan foydalangan

Alloma Laknaviy Abul Barakot Nasafiy 1310 yilda Bag'dodga kelgani, mudarrislik qilgani va shu yerda vafot qilganini aytib o'tgan[3]. 1310 yili rabi al-avval oyining juma kuni kechasi Bag'dodda vafot etgan hamda Isfahon yaqinidagi Izaj shahrida (Xuziston va Isfahon oralig'ida) dafn qilingan.

Quyida ushbu buyuk imom haqida ba'zi ulamolarning fikrlari keltiramiz: Imom Laknaviy uni shunday ta'riflagan: “Komil imom, zamonasining ziyrak olimlaridan, fiqhda asosiy manbalarga amal qilgan, hadis va uning ma'nolarida yetuk olim” Imom Ibn Hajar uni “dunyoning allomasi” deb atagan.

Ibn Kamol Pasha uning yuksak ilmiy maqomi haqida shunday degan: “U mutaqqaddim faqihlar va muhaqqiqlar qatorida yuqori mavqega ega bo'lib, zaif va mavzu' hadislarni o'z asarlarida keltirmagan, balki mustahkam dalillarga tayangan”. Shuningdek, u shunday degan: “Ijtihod eshigi u kishi bilan yopilgan, undan keyin hech bir mazhabda yangi mujtahid kelmagan”



Abul Barakot Nasafiyning bir qator asarlari O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik institutida saqlanadi. Nasafiy tafsiri ta'rifi va muallifining undagi uslubi.

Bu tafsirni Imom Nasafiy rohimahulloh "Tafsirul Bayzoviy" va Zamaxshariyning "Kashshof" tafsirlaidan muxtasar qilib olgan. Lekin u Kashshofdagi mo'tazila e'tiqodidagi fikrlarni tashlab, Ahli sunna val Jamoa mazhabiga ko'ra ta'lif qilgan. Bu tafsir uzun tafsirlar bilan qisqa tafsirlar orasidagi o'rtacha tafsirdir. Bu tafsirda Imom Nasafiy rohimahulloh qiroat va tarkib qoidalari o'rtasidagi vajhlarni jamlagan. Bunga Kashshofda kelgan balog'at qoidalari va yashirin nozik ma'nolarni kashf etishdan iborat bo'lgan bir qancha narsalarni ham kiritgan.

Shu bilan birga, Zamaxshariy o'z tafsirida qo'llagan savol va javoblarni ham keltirgan. Lekin imom Nasafiy rahmatullohi alayh o'zining bu tafsirida oyatlarni asos qilib olgan. Shuning uchun "Kashshof"ning sohibi suralarning fazilati haqida mavzu' hadislarni keltirganidek u kishi mavzu' hadislarni keltirmagan.

Imom Nasafiy rohimahulloh grammatik qoidalarga chuqur kirmay, balki yengil to'xtalib o'tgan. Mutavotir yetti qiroatni lozim tutib, har bir qiroatni o'z qorisiga nisbatini bergan. Hukm oyatlarning tafsirida fiqhiy mazhablarga qisqacha to'xtalib o'tgan. Har bir mazhab keltirgan fikrlarni qisqacha bayon qilib, asosan, ko'pincha o'zining hanafiy mazhabini qo'llab-quvvatlagan. Mazhabiga muxolif kelganlarga raddiyalar bergan. Bu tafsirda Isroiliyot rivoyatlarining zikri kamdan-kam uchraydi. Shunda ham bunday rivoyatlarni keltirib turib, so'ngra rad qiladi.

Darhaqiqat, imom Nasafiy rohimahulloh o'z tafsirining avvalida qisqa bir iborani keltirib, unda o'zining bu tafsirini yozishdagi yo'nalishi va uslubini bayon qilib, jumladan, shunday deydi: "Tafsir ilmida qiroat va tarkib vajhlarini jamlagan, «Badi' va ishorat» ilmining nozik jihatlarini o'z ichiga olgan, Ahli sunnat val jamoatning so'zlari bilan bezalgan, bid'at va zalolat ahlining botil fikrlaridan xoli bo'lgan, malol keladigan darajada juda uzun bo'lmagan va xalal beradigan darajada juda qisqa bo'lmagan, o'rtacha bir kitobni yozdim».



REFERENCES

- Uvatov U. Yurtimiz allomalari. – Toshkent: Nihol, 2014. – B. 98.
- Abul Barakot an-Nasafiy. Kanz ad-daqiq. – Madina: Dorus siroj, 2001 – B. 29.
- Abul Barakot an-Nasafiy. Kanz ad-daqiq. – Madina: Dorus siroj, 2001 – B. 13.
- Abdulhay Laknaviy. Favoidul bahiyya. – Bayrut: Matba'atus sa'oda, 1998. – B. 101.
- Ibn Xajar Asqaloni. Durarul kamina. – Haydarobod: Maorifil Usmoniya, 1994, – J. 1. – B. 17.
- Abdulhay Laknaviy. Favoidul bahiyya. – Bayrut: Matba'atus sa'oda, 1998 – B. 101-102.